

MÂU THUẤN VỢ CHỒNG VÀ MỘT VÀI YẾU TỐ ẢNH HƯỞNG TRONG GIA ĐÌNH HIỆN NAY

(Qua nghiên cứu trường hợp tại 6 tỉnh)

Nguyễn Đình Tuấn*

Sự biến đổi kinh tế - xã hội ở nước ta trong những năm gần đây đã tác động mạnh mẽ đến mọi mặt, mọi thiết chế của đời sống xã hội, trong đó có gia đình. Gia đình là “tế bào” của xã hội, chịu sự tác động trực tiếp của những biến đổi về kinh tế - xã hội thông qua những thay đổi về định hướng giá trị và chuẩn mực xã hội. Các chuẩn mực và giá trị mới xuất hiện đan xen với các chuẩn mực truyền thống là cơ sở xã hội cho sự xuất hiện những mâu thuẫn trong các mối quan hệ giữa cá nhân với cá nhân, giữa cá nhân với nhóm và giữa nhóm với nhóm.

Gia đình là hình ảnh của một “xã hội thu nhỏ”, chứa đựng nhiều mối quan hệ đa dạng và phức tạp. Trong đó, quan hệ vợ chồng là mối quan hệ “chủ đạo” xuyên suốt quan hệ hôn nhân. Tại đây các mâu thuẫn dễ nảy sinh khi giữa kỳ vọng và hành vi thực tế có những diễn biến không như mong muốn. Trong một số công trình nghiên cứu mới đây về quan hệ hôn nhân gia đình, nhiều tác giả đã chỉ ra rằng sự đan xen giữa các chuẩn mực giá trị cũ và các chuẩn mực giá trị mới trong gia đình đã dẫn đến những mâu thuẫn trong quan hệ vợ chồng và đó là một trong những nguyên nhân chủ yếu dẫn đến ly hôn. Theo thống kê của Toà án Nhân dân tối cao, năm 2000 có 51.361 vụ xin ly hôn,

năm 2001 có 54.226 vụ và năm 2002 là 56.487 vụ. Như vậy, mỗi năm số vụ xin ly hôn lại tăng lên với một con số đáng báo động.

Nghiên cứu về mâu thuẫn vợ chồng trong quan hệ gia đình là một trong những chủ đề mà đề tài KX.05.01 quan tâm. Mục đích của bài viết này là tìm hiểu một số nguyên nhân, mức độ và yếu tố ảnh hưởng đến mâu thuẫn vợ chồng trong gia đình Việt Nam thời kỳ đổi mới, toàn cầu hoá, hội nhập và mở cửa. Do đối tượng nghiên cứu có đặc trưng riêng, nên chúng tôi không lấy toàn bộ mẫu 1.043 người tham gia trả lời phiếu hỏi “*Người Việt Nam trong quan niệm của các tầng lớp cư dân tiêu biểu*”. Mẫu chúng tôi chọn ra để nghiên cứu trong lĩnh vực này là những người trả lời đang có gia đình (nghĩa là những gia đình có cả vợ và chồng), lựa chọn như vậy giúp cho vấn đề nghiên cứu của chúng tôi được đánh giá khách quan hơn. Sau khi loại bỏ những phiếu hỏi không thuộc đối tượng nghiên cứu, chúng tôi còn lại 792 nghiệm thể.

Giới thiệu về việc sử dụng nguồn số liệu của đề tài KX.05.01

Năm 2003, đề tài KX.05.01 thuộc Chương trình KX.05 tiến hành cuộc điều tra xã hội học “*Người Việt Nam trong quan niệm của các tầng lớp cư dân tiêu biểu*”. Cuộc điều tra nhằm tìm hiểu thái độ của người được phỏng vấn về những phẩm chất

* Viện Nghiên cứu Con người.

tiêu biểu của người Việt (cần cù, thông minh, hiếu học, sống tình nghĩa, gia đình...) thông qua nhiều chỉ báo trực tiếp và gián tiếp khác nhau. Những người được phỏng vấn là đại diện cho các tầng lớp cư dân chiếm số đông trong cơ cấu dân số Việt Nam (nông dân, công nhân - thợ nghề nghiệp, trí thức, quân đội, nhà doanh nghiệp, tiểu thương), họ có những đặc điểm như đã từng đi nước ngoài, chưa đi nước ngoài; có tham gia quản lí, không tham gia quản lí; có trình độ học vấn, trình độ học vấn thấp... Cuộc điều tra được tiến hành trên địa bàn 6 tỉnh/thành: Hà Nội, Lạng Sơn, Hà Tĩnh, Đà Nẵng, Thành phố Hồ Chí Minh, Cần Thơ, có thể coi là các tỉnh/thành mang tính đặc trưng cho ba vùng miền của đất nước (Bắc, Trung, Nam).

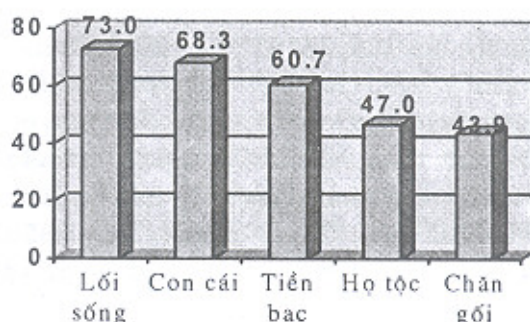
Để tìm hiểu mức độ mâu thuẫn vợ chồng trong gia đình, nghiên cứu đã đưa ra một số loại mâu thuẫn thường gặp như mâu thuẫn trong lối sống, cách ứng xử của chồng/vợ; những chuyện liên quan đến sinh hoạt chăn gối; những chuyện liên quan đến tôn giáo, tín ngưỡng; những chuyện liên quan đến quan hệ họ tộc; cách làm ăn (lao động, sản xuất, kinh doanh); những chuyện liên quan đến con cái; những chuyện liên quan đến vật chất, tiền bạc và những chuyện không đâu. Với những câu hỏi liên quan đến mâu thuẫn, các câu trả lời sẽ xác nhận "có" hay "không". Và nếu "có" thì ở mức độ nào trong những mức độ: "rất nghiêm trọng", "nghiêm trọng" hay "mâu thuẫn nhẹ".

Ngoài ra, chúng tôi còn sử dụng một số biến khác với mục đích làm rõ hơn vấn đề mâu thuẫn vợ chồng trong gia đình hiện nay. Phân tích mức độ mâu thuẫn vợ chồng trong gia đình còn được đặt trong mối quan hệ với những đặc trưng của gia đình, nghề nghiệp, trình độ học vấn, tuổi của người vợ và người chồng.

Mức độ mâu thuẫn giữa vợ và chồng trong một số lĩnh vực và những yếu tố ảnh hưởng.

Các kết quả điều tra xã hội học thu được cho thấy mâu thuẫn gia đình hiện nay là khá phổ biến. Mâu thuẫn là điều tất yếu của quá trình vận động và phát triển xã hội, là điều khó tránh khỏi trong các mối quan hệ của con người, đặc biệt trong quan hệ vợ chồng. Mâu thuẫn vợ chồng thường nảy sinh từ nhiều nguyên nhân khác nhau, có thể từ nhu cầu, quyền lợi hay mong muốn của người chồng đối với người vợ và ngược lại.

Hình 1: Phân bố ý kiến về các loại mâu thuẫn gia đình trong quan niệm của các tầng lớp dân cư (%)

Nguồn: Điều tra xã hội học "Người Việt Nam trong quan niệm của các tầng lớp dân cư tiêu biểu", năm 2003.

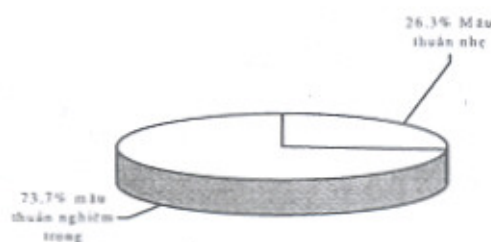
Kết quả cho thấy mâu thuẫn vợ chồng diễn ra ở nhiều lĩnh vực của đời sống gia đình từ cách ứng xử giữa vợ chồng, cách làm ăn, chuyện liên quan đến con cái, tiền bạc - vật chất cho đến chuyện liên quan đến quan hệ họ tộc, chuyện chăn gối, thậm chí cả những chuyện không đâu (Hình 1). Trong các loại mâu thuẫn, chiếm tỷ lệ cao nhất là mâu thuẫn về cách sống, cách ứng xử giữa chồng/vợ (72,9%), tiếp đến là mâu thuẫn liên quan đến con cái (68,3%), mâu thuẫn liên quan đến vật chất, tiền bạc (60,7%), mâu thuẫn liên quan đến họ tộc (47,0%) và mâu thuẫn liên quan

đến chuyện chân gối (43,9%). Các kết quả điều tra xã hội học của chúng tôi cũng đồng quan điểm với các nghiên cứu về gia đình do Viện Xã hội học thực hiện trong những năm gần đây. Theo các nghiên cứu đó, 94% số hộ gia đình được hỏi ở Thái Bình, 80% ở Nam Định và 75% ở Hải Dương cho biết “trong gia đình có ít nhất một lần xảy ra sự bất đồng hay mâu thuẫn giữa vợ và chồng về một vấn đề bất kỳ nào đó”¹.

1. Về mâu thuẫn trong cách sống, cách ứng xử giữa vợ chồng

Cách ứng xử giữa vợ và chồng là một trong những yếu tố để đánh giá quan hệ vợ chồng. Mâu thuẫn trong quan hệ ứng xử giữa vợ chồng thường xuất phát từ sự khác nhau về lối sống. Kết quả điều tra xã hội học cho thấy, 578/792 người được hỏi, chiếm 73,0% cho biết “có mâu thuẫn” trong cách sống, cách ứng xử. Như vậy, cứ 10 người được hỏi thì 7,3 người “có mâu thuẫn” trong cách sống, cách ứng xử. Tuy nhiên, số liệu (Hình 2) cho thấy mâu thuẫn trong cách sống, cách ứng xử vợ chồng chủ yếu ở mức độ “nhẹ”.

Hình 2: Phân bố ý kiến mức độ mâu thuẫn về “cách sống” (%)

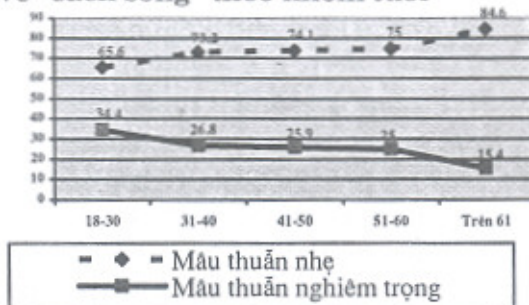
Nguồn: Điều tra xã hội học “Người Việt Nam trong quan niệm của các tầng lớp dân cư tiêu biểu”, năm 2003.

Phân tích các số liệu ở Biểu 1 liên

quan đến ý kiến đánh giá mâu thuẫn “cách sống, cách ứng xử giữa vợ chồng” theo nhóm tuổi cho thấy, tỷ lệ mâu thuẫn “nghiêm trọng” ở nhóm trẻ cao hơn ở các nhóm còn lại và càng nhiều tuổi thì mức độ mâu thuẫn lại càng giảm. Trong những gia đình trẻ mâu thuẫn giữa vợ chồng về cách sống và quan hệ ứng xử có lẽ là điều khó tránh khỏi. Giai đoạn trước hôn nhân là giai đoạn tìm hiểu. Chỉ khi chung sống cùng nhau, những khác biệt giữa hai con người mới có điều kiện thể hiện. Hôn nhân là sự kết hợp của hai con người với lối sống, tính cách, thói quen... được hình thành trong những môi trường xã hội và môi trường gia đình khác nhau. Có lẽ độ dài thời gian chung sống sẽ giúp các cặp vợ chồng hiểu nhau, chia sẻ và đồng cảm với nhau nhiều hơn.

Mâu thuẫn trong cách sống, cách ứng xử vợ chồng trong các gia đình trẻ ở nông thôn có phần cao hơn ở thành thị. Trong số những người được hỏi, 68,1% ở nhóm 18 - 30 tuổi (thuộc gia đình trẻ) ở nông thôn “có mâu thuẫn” trong cách sống, cách ứng xử vợ chồng và tỷ lệ tương ứng ở thành thị là 63,0%. Và tỷ lệ mâu thuẫn “nghiêm trọng” trong những gia đình trẻ ở nông thôn cũng cao hơn thành thị (43,8% so với 24,1%).

Biểu 1 Phân bố ý kiến mâu thuẫn về “cách sống” theo nhóm tuổi

Nguồn: Điều tra xã hội học “Người Việt Nam trong quan niệm của các tầng lớp dân cư tiêu biểu”, năm 2003.

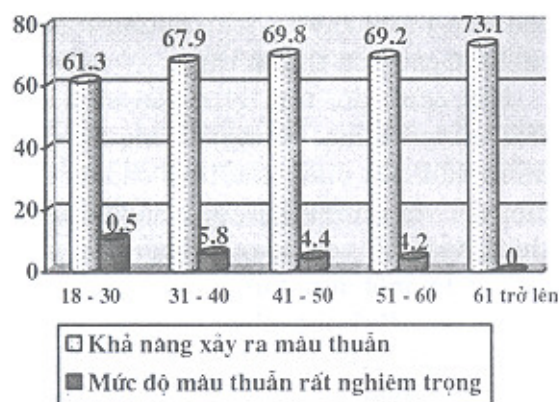
¹ TS. Vũ Tuấn Huy, “Mâu thuẫn vợ chồng trong gia đình và những yếu tố ảnh hưởng”. Nxb KHXH, Hà Nội, 2003, tr.36.

2. Về mâu thuẫn liên quan đến con cái

Một trong những chức năng quan trọng của gia đình là chức năng sinh sản và chăm sóc con cái. Khi thực hiện chức năng này, giữa vợ chồng thường nảy sinh mâu thuẫn do những bất đồng về quan điểm và hành vi. Mâu thuẫn nảy sinh từ mong muốn về giới tính của con, số con, quan điểm giáo dục cho đến định hướng nghề nghiệp và định hướng hôn nhân cho con. Khả năng xảy ra mâu thuẫn vợ chồng liên quan đến con cái là khá cao. Trong số những người được hỏi 68,3% trả lời "có mâu thuẫn" liên quan đến con cái.

Xét về độ tuổi, các số liệu ở Biểu 2 cho thấy có sự khác nhau giữa các nhóm tuổi về khả năng xảy ra mâu thuẫn liên quan đến con cái.

Biểu 2 Phân bố ý kiến mâu thuẫn về "con cái" theo nhóm tuổi

Nguồn: Điều tra xã hội học "Người Việt Nam trong quan niệm của các tầng lớp dân cư tiêu biểu", năm 2003.

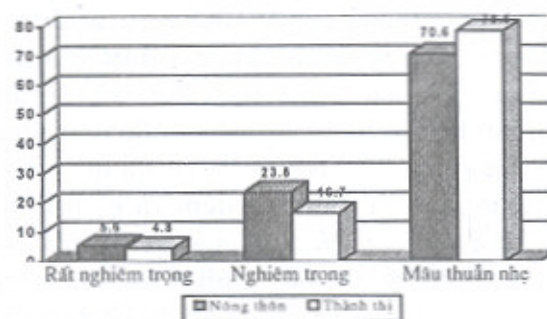
Mâu thuẫn và mức độ mâu thuẫn liên quan đến con cái chịu ảnh hưởng bởi yếu tố tuổi tác của các cặp vợ chồng theo hai xu hướng trái ngược nhau. Khả năng xảy ra mâu thuẫn liên quan đến con cái tăng theo độ tuổi của các cặp vợ chồng: càng lớn tuổi, tỷ lệ có mâu thuẫn liên quan đến con cái càng cao. Chẳng hạn, ở nhóm 18 - 30 tuổi, tỷ lệ có mâu

thuẫn chỉ là 61,3% trong khi đó tỷ lệ tương ứng ở nhóm 51-60 tuổi là 69,3% và nhóm 61 tuổi trở lên là 73,1%. Trong khi đó, mức độ mâu thuẫn lại ngược lại so với khả năng xảy ra mâu thuẫn ở các nhóm tuổi. Kết quả điều tra xã hội học trình bày ở Biểu 2 cho thấy tỷ lệ mâu thuẫn "rất nghiêm trọng" liên quan đến con cái có xu hướng giảm dần theo độ tuổi của các cặp vợ chồng: càng trẻ tuổi, tỷ lệ có mâu thuẫn "rất nghiêm trọng" càng cao và ngược lại. Mâu thuẫn "rất nghiêm trọng" ở nhóm 18 - 30 tuổi cao nhất và cao hơn rất nhiều các nhóm còn lại. Đặc biệt, ở nhóm từ 61 tuổi trở lên không có ai trả lời mâu thuẫn vợ chồng xảy ra do những chuyện liên quan đến con cái ở mức độ "rất nghiêm trọng". Ở các "gia đình trẻ" sau khi kết hôn, sự xuất hiện của đứa con thật sự là niềm hạnh phúc, là niềm vui của các ông bố và bà mẹ trẻ. Tuy nhiên, sự xuất hiện của đứa con cũng mang đến cho gia đình trẻ những thay đổi nhất định trong cuộc sống vợ chồng. Từ đây họ mới thực sự bước vào cuộc sống gia đình với mọi nỗi lo toan. Hầu hết thời gian có được, người vợ đều dành cho con. Lúc này dễ dẫn đến mâu thuẫn, xung đột trong quan hệ vợ chồng về các vấn đề như thời gian riêng tư, thu nhập và quản lý chi tiêu gia đình, kinh nghiệm và kiến thức chăm sóc con cái... Ngoài ra, ở một số gia đình trẻ còn nảy sinh mâu thuẫn vợ chồng do sự xuất hiện của đứa con chưa mong muốn hoặc không đúng với mong muốn của họ về giới tính. Tất cả đều có thể là những nguyên nhân dẫn đến tỷ lệ có mâu thuẫn "rất nghiêm trọng" ở các "gia đình trẻ" cao hơn. Còn trong các "gia đình cao tuổi" thường có số con nhiều hơn, nhiều con hơn cũng có nghĩa là có nhiều chuyện phải lo hơn, do đó, khả năng xảy ra mâu thuẫn vợ chồng

liên quan đến con cái nhiều hơn (từ việc chọn trường, hướng nghiệp, quan tâm đến các mối quan hệ bạn bè của con, công ăn việc làm cho đến lo việc “trăm năm” cho con cái). Nhưng dường như độ dài thời gian chung sống, đã giúp các cặp vợ chồng “cao tuổi” biết cách thu xếp mọi việc hơn nên ít để mâu thuẫn xảy ra ở mức độ “rất nghiêm trọng”.

Mâu thuẫn và mức độ mâu thuẫn do những chuyện liên quan đến con cái chịu tác động của địa bàn cư trú (Biểu 3). Những gia đình sống ở nông thôn hay có mâu thuẫn liên quan đến con cái và mâu thuẫn “rất nghiêm trọng” và “nghiêm trọng” hơn những gia đình sống ở thành thị. Chẳng hạn, 100% người được hỏi sống ở nông thôn gặp xích mích vợ chồng, trong khi đó tỷ lệ này của thành thị là 94,0% và có đến 5,6% mâu thuẫn “rất nghiêm trọng” và 23,8% có mâu thuẫn “nghiêm trọng”, trong khi các tỷ lệ tương ứng của thành thị lần lượt là 4,8% và 16,7%.

Biểu 3 Phân bố ý kiến về mâu thuẫn về “con cái” theo nơi cư trú

Nguồn: Điều tra xã hội học “Người Việt Nam trong quan niệm của các tầng lớp dân cư tiêu biểu”, năm 2003.

Địa bàn cư trú thường kéo theo điều kiện sinh hoạt, điều kiện kinh tế của gia đình. Các gia đình thành thị thường có điều kiện vật chất cao hơn, do đó những chi tiêu đối với những việc liên quan đến con cái họ ít phải bận tâm

hơn, ít phải bàn cãi và ít xảy ra bất đồng ý kiến giữa vợ chồng hơn gia đình nông thôn. Theo kết quả điều tra mức sống hộ gia đình năm 2002, thu nhập bình quân nhân khẩu/tháng của thành thị là 622 nghìn đồng và con số tương ứng của nông thôn là 275 nghìn đồng, trong khi đó mức chi giáo dục, đào tạo (bao gồm chi học phí và đóng trái tuyến, đóng góp cho trường, lớp..., quần áo đồng phục, sách giáo khoa, dụng cụ học tập, học thêm...) bình quân 1 người đi học/tháng ở nông thôn là 36 nghìn đồng và ở thành thị là 102 nghìn đồng, khoản chi phí y tế ở nông thôn là 50 nghìn đồng và thành thị là 82,5 nghìn đồng. Đó là chưa kể các chi tiêu cho ăn uống, mua sắm tài sản, nhà ở... Các số liệu cho thấy cuộc sống ở nông thôn khó khăn hơn thành thị rất nhiều và đó cũng là lý do để phần nào giải thích tại sao khả năng xảy ra mâu thuẫn ở nông thôn lại cao hơn thành thị.

Bên cạnh đó, tâm lý muốn sinh con trai cũng là một trong những nguyên nhân dẫn đến mâu thuẫn vợ chồng. Đặc biệt đối với những gia đình sống ở nông thôn, việc có con trai để nối dõi tông đường là một ám ảnh nặng nề. Trong những gia đình mới chỉ có con gái, người chồng thường bắt vợ phải cố cho đến khi sinh con trai cho dù người vợ không muốn. Sức ép tâm lý từ phía gia đình, họ tộc cũng như dư luận xã hội ở nông thôn khá gay gắt, tác động lớn đến quan hệ vợ chồng, gây ra bất đồng trong gia đình. Nhiều trường hợp mâu thuẫn gay gắt dẫn đến việc người chồng đòi ly dị và tìm đến một cuộc hôn nhân khác để có con trai.

3. Về mâu thuẫn vợ chồng liên quan đến quan hệ họ tộc

Trong cộng đồng làng xã Việt Nam từ xưa đến nay “gia tộc trở thành một cộng

đồng gắn bó có vai trò hết sức quan trọng đối với người Việt Nam³, mối quan hệ họ tộc luôn được người Việt tôn trọng và đề cao. Trong nghiên cứu này chúng tôi quan tâm đến khả năng xảy ra mâu thuẫn vợ chồng trong mối quan hệ với họ hàng. Quan hệ với họ hàng thể hiện cách “đối nhân xử thế” của vợ chồng đối với họ hàng hai bên. Trong nhiều trường hợp, cách xử thế “nhất bên trọng, nhất bên khinh”, cách đối xử không thoả đáng với họ hàng nhà vợ hoặc chồng đã dẫn đến những bất đồng trong gia đình. Các kết quả điều tra được trình bày ở Bảng 1 cho thấy, mâu thuẫn vợ chồng liên quan đến họ tộc cũng không phải là ít. Trong số 792 người được hỏi, có đến 47,0% “có mâu thuẫn” liên quan đến chuyện họ hàng.

Tương tự như mâu thuẫn trong cách sống, cách ứng xử vợ chồng, tỷ lệ những người ở độ tuổi 18 - 30 “có mâu thuẫn” và mức độ “nghiêm trọng” đều cao hơn các nhóm tuổi khác.

Bảng 1 Phân bố ý kiến về mâu thuẫn liên quan đến chuyện “họ hàng” theo nhóm tuổi

Nhóm tuổi	Mâu thuẫn		Mức độ(%)	
	Có	Không	Nghiêm trọng	Mâu thuẫn nhẹ
18- 30	50,5	49,5	23,4	76,6
31- 40	48,4	41,6	20,5	79,5
41- 50	48,1	41,9	22,1	77,9
51- 60	45,2	44,8	19,1	80,9
Trên 61	28,8	71,2		100,0

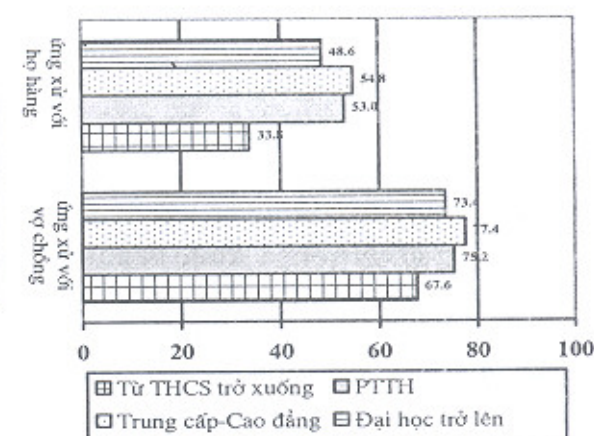
Nguồn: Điều tra xã hội học “Người Việt Nam trong quan niệm của các tầng lớp dân cư tiêu biểu”, năm 2003.

Mâu thuẫn và mức độ mâu thuẫn vợ chồng do những chuyện liên quan đến

quan hệ họ hàng biến thiên theo độ tuổi: càng cao tuổi, tỷ lệ càng giảm. Nếu như ở nhóm 18 - 30 tuổi, 50,5% “có mâu thuẫn”, thì tỷ lệ tương ứng chỉ là 28,8% ở nhóm trên 61 tuổi. Mức độ mâu thuẫn của các nhóm cao tuổi hầu hết ở “mâu thuẫn nhẹ”. Điều này cho thấy thời gian vợ chồng chung sống càng lâu, càng hiểu nhau, vợ chồng biết điều hoà các mối quan hệ trong họ tộc nên mâu thuẫn xảy ra cũng ít hơn và nếu có mâu thuẫn xảy ra thì cũng ở mức độ “nhẹ” hơn.

Phổ biến ý kiến cho rằng khả năng xảy ra mâu thuẫn trong gia đình tỷ lệ nghịch với trình độ học vấn của người vợ và người chồng, nghĩa là, những người có trình độ học vấn càng cao, thì khả năng xảy ra mâu thuẫn trong gia đình càng thấp và ngược lại. Kết quả điều tra của chúng tôi được trình bày trong Biểu 4 cho thấy, mâu thuẫn giữa vợ và chồng về cách ứng xử và liên quan đến họ tộc không chịu sự ảnh hưởng nhiều của trình độ học vấn, mà chỉ biến thiên giữa các trình độ học vấn.

Biểu 4: Phân bố ý kiến về mâu thuẫn “họ hàng” theo học vấn

Nguồn: Điều tra xã hội học “Người Việt Nam trong quan niệm của các tầng lớp dân cư tiêu biểu”, năm 2003.

³ PGS.VS. Trần Ngọc Thêm “Tìm về bản sắc văn hoá Việt Nam”. Nxb. TP Hồ Chí Minh, tr.180.

Mặc dù trình độ học vấn không ảnh hưởng nhiều đến khả năng xảy ra mâu thuẫn, nhưng trình độ học vấn lại ảnh hưởng đến mức độ mâu thuẫn (Bảng 2). Mức độ mâu thuẫn tỷ lệ nghịch với học vấn. Ở nhóm học vấn càng cao, tỷ lệ có mức độ mâu thuẫn “nghiêm trọng” và “rất nghiêm trọng” giữa vợ chồng trong gia đình càng thấp và ngược lại. Khác biệt ý kiến, đối lập ý kiến và mâu thuẫn là những điều khó tránh khỏi trong cuộc sống gia đình. Đối với những người có học vấn cao, do hiểu biết, biết cách giải quyết các trường hợp “có vấn đề” và có khả năng tự kiểm chế nên mọi khác biệt và mâu thuẫn trở nên “nhẹ” hơn.

Bảng 2: Phân bố ý kiến về mức độ mâu thuẫn “họ hàng” theo học vấn

Trình độ học vấn	Mức độ (%)		
	Nhẹ	Nghiêm trọng	Rất nghiêm trọng
THCS	69,9	21,9	8,2
PTTH	78,2	16,9	4,8
Trung cấp - CD	83,8	16,2	
Đại học trở lên	84,9	14,2	0,9

Nguồn: Điều tra xã hội học “Người Việt Nam trong quan niệm của các tầng lớp dân cư tiêu biểu”, năm 2003.

4. Về mâu thuẫn vợ chồng liên quan đến vật chất, tiền bạc và cách làm ăn

Trong đời sống gia đình, kinh tế có vai trò hết sức quan trọng, chi phối mọi khía cạnh của cuộc sống gia đình. Nói đến kinh tế gia đình là nói đến thu nhập, chi tiêu và quản lý, những yếu tố đảm bảo sự tồn tại và ổn định của gia đình, đảm bảo thoả mãn nhu cầu của mỗi thành viên trong gia đình. Mâu thuẫn dễ xảy ra khi giữa vợ và chồng không có cùng quan điểm, thái độ đối

với thu nhập, chi tiêu và quản lý kinh tế gia đình. Các kết quả điều tra xã hội học (Bảng 3) cho thấy tình trạng mâu thuẫn liên quan đến vật chất, tiền bạc cũng khá phổ biến. Trong số 792 người được hỏi, 481 người, chiếm 60,7% cho biết “có mâu thuẫn” về vật chất, tiền bạc, trong đó 65,1% mâu thuẫn ở mức độ “nhẹ”, 29,1% ở mức “nghiêm trọng” và 5,8% ở mức độ “rất nghiêm trọng”.

Bảng 3: Phân bố ý kiến về mâu thuẫn và mức độ liên quan đến “vật chất, tiền bạc”

Mâu thuẫn		Mức độ (%)		
Có	Không	Nhẹ	Nghiêm trọng	Rất nghiêm trọng
60,7	39,3	65,1	29,1	5,8

Nguồn: Điều tra xã hội học “Người Việt Nam trong quan niệm của các tầng lớp dân cư tiêu biểu”, năm 2003.

Những năm gần đây nền kinh tế đất nước từng bước tăng trưởng đã giúp cho đời sống kinh tế hộ gia đình được cải thiện một cách rõ ràng. Tuy nhiên, mức sống chưa phải đã được nâng cao đồng đều giữa các vùng, miền trong cả nước. Vẫn còn một khoảng cách, một sự chênh lệch khá xa giữa mức sống của thành thị với nông thôn. Khả năng xảy ra mâu thuẫn gia đình do những chuyện liên quan đến thu nhập, chi tiêu, quản lý và sử dụng nguồn vốn ở những gia đình nông thôn cao hơn thành thị (Bảng 4): 64,2% ở nông thôn và 57,8% ở thành thị. Tỷ lệ có mức độ mâu thuẫn “nghiêm trọng” và “rất nghiêm trọng” ở những gia đình nông thôn cũng có phần cao hơn ở những gia đình đô thị (36,0% so với 33,8%). Có thể thấy rằng, nơi cư trú và mức sống đều có ảnh hưởng đến mâu thuẫn vợ chồng do những chuyện liên quan đến thu nhập, chi tiêu, quản lý và sử dụng nguồn vốn.

Bảng 4: Phân bố ý kiến về mâu thuẫn “thu nhập, chi tiêu” theo nơi cư trú

Nơi cư trú	Mâu thuẫn		Mức độ(%)		
	Có	Không	Nhẹ	Nghiêm trọng	Rất nghiêm trọng
Nông thôn	64,2	35,8	63,9	29,6	6,4
Thành thị	57,8	42,2	66,1	28,6	5,2

Nguồn: Điều tra xã hội học “Người Việt Nam trong quan niệm của các tầng lớp dân cư tiêu biểu”, năm 2003.

Trong các mối quan hệ, khi có sự khác biệt giữa kỳ vọng của người này với hành vi và vai trò của người khác càng nhiều thì khả năng xảy ra mâu thuẫn càng có xu hướng gia tăng. Trong quan hệ vợ chồng cũng vậy, nếu người vợ đặt kỳ vọng quá nhiều vào người chồng mà người chồng không đáp ứng được thì mâu thuẫn vợ chồng dễ xảy ra và ngược lại. Gia đình Việt Nam truyền thống có sự phân công theo giới khá rõ ràng, người chồng thường là trụ cột, là người kiếm tiền và đóng vai trò chính trong công việc đối ngoại. Phạm vi hoạt động của người chồng là bên ngoài gia đình, còn người vợ đảm nhiệm hầu hết các công việc trong gia đình. Sự phân công truyền thống theo giới này, xét về phương diện kinh tế gia đình, vừa tiềm ẩn khả năng nảy sinh mâu thuẫn vợ chồng, vừa có tính chất bổ sung cho nhau. Một mặt, mâu thuẫn vợ chồng nảy sinh khi một bên không làm tốt vai trò như bên kia mong đợi. Mặt khác, trong gia đình mỗi thành viên một vai trò sẽ tạo điều kiện thuận lợi cho cả hai thực hiện tốt vai trò của mình.

Để tìm hiểu quan niệm của những người được hỏi về vai trò giới, về sự phân công vai trò giữa vợ và chồng trong gia đình hiện nay, nghiên cứu của chúng tôi đã thiết kế

một số câu hỏi bổ sung.

Bảng 5: Phân bố ý kiến về vai trò giới trong gia đình

Quan niệm	Mức độ (%)			
	Đồng ý	Ít đồng ý	Không đồng ý	Ý kiến khác
“Trong gia đình, người chồng nhất thiết phải là người kiếm tiền”	29,7	33,6	30,0	4,7
“Trong gia đình, người chồng nhất thiết phải là người trụ cột”	66,2	21,9	10,1	1,8
“Thời nay người phụ nữ chỉ làm nội trợ và chăm sóc con cái ở nhà cũng là một điều tốt”	24,7	33,3	38,0	4,0

Nguồn: Điều tra xã hội học “Người Việt Nam trong quan niệm của các tầng lớp dân cư tiêu biểu”, năm 2003.

Đối với các câu hỏi trên, chúng tôi đặt một thang điểm trong đó 1 là “không đồng ý” và 3 là “đồng ý”, qua đó có thể so sánh xem người trả lời ủng hộ những quan niệm trên như thế nào. Các kết quả thu được cho thấy, đối với quan niệm “Trong gia đình, người chồng nhất thiết phải là người kiếm tiền”, mức điểm trung bình rơi vào khoảng 1,98 (nam: 2,00 và nữ: 1,95). Đối với quan niệm “Trong gia đình, người chồng nhất thiết phải là người trụ cột”; mức điểm trung bình rơi vào khoảng 2,59 (nam 3,00 và nữ 2.58) tức là hầu như tất cả số người trả lời “đồng ý” với quan điểm này. Và đối với quan niệm “Thời nay người phụ nữ chỉ làm nội trợ và chăm sóc con cái ở nhà cũng là một điều tốt”, số người tham gia trả lời phần lớn cũng “đồng ý”

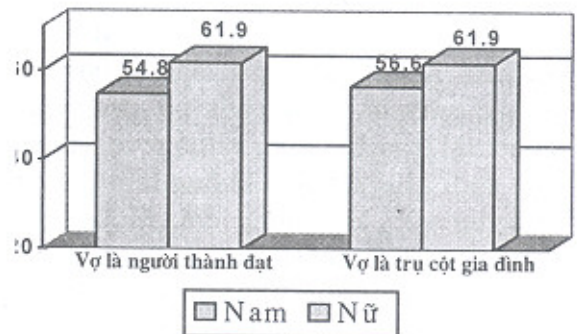
nhiều hơn, mức điểm trung bình là 1,89 (nam: 1,93 và nữ: 1,84). Trước đây, khi nói đến vai trò trụ cột trong gia đình là muốn nói vai trò trong việc kiếm tiền, làm kinh tế và quyết định những công việc lớn trong gia đình. Tuy nhiên, ngày nay trong gia đình người đóng vai trò là trụ cột không nhất thiết là người kiếm tiền chính trong gia đình. Các kết quả nghiên cứu của chúng tôi cũng cho thấy vai trò về giới trong gia đình truyền thống vẫn tồn tại trong quan niệm của nhiều người được hỏi. Phần lớn trong số họ nghiêng về “đồng ý” với những quan niệm này. Đặc biệt vai trò trụ cột trong gia đình của nam giới được người vợ cũng như chính nam giới đồng ý rất cao. Mâu thuẫn vợ chồng dễ xảy ra khi người chồng hoặc người vợ không thực hiện được đúng vai trò của mình đối với gia đình.

Việc tham gia vào các hoạt động xã hội của phụ nữ trong những năm gần đây đã tạo nên những thay đổi nhất định trong quan niệm về vai trò của nữ giới trong gia đình. Trong nhiều gia đình, người chồng phần nào đã có sự thông cảm và chia sẻ công việc gia đình cùng người vợ. Tuy nhiên, nếu có sự hoán vị vai trò trong gia đình thì dường như khó có sự chấp nhận của hai giới khi mà quan niệm truyền thống về giới trong gia đình đã ăn sâu vào tâm thức của nhiều người. Người chồng là người trụ cột gia đình và lĩnh vực hoạt động là bên ngoài gia đình, còn phạm vi hoạt động của người vợ chủ yếu là trong gia đình.

Nhằm tìm hiểu thái độ của người được hỏi đối với việc hoán vị vai trò trong gia đình, nghiên cứu của chúng tôi đã thiết kế hai câu hỏi “*Gia đình khó*

hoà thuận nếu như người vợ là người thành đạt hơn” và “*Gia đình khó hoà thuận nếu vợ là người trụ cột trong gia đình*”. Các kết quả cho thấy, 58,0% số người “đồng ý”, 35,3% “không đồng ý” và 6,7% có “ý kiến khác” với quan niệm “*Gia đình khó hoà thuận nếu như người vợ là người thành đạt hơn*”. Trong quan niệm của nhiều người thì phụ nữ thường được coi là người đảm nhiệm công việc gia đình, những công việc xã hội thuộc về đàn ông. Quan niệm đó cũng có nghĩa là sự thành đạt luôn gắn liền với người đàn ông nhiều hơn phụ nữ. Còn đối với quan niệm “*Gia đình khó hoà thuận nếu vợ là người trụ cột trong gia đình*”, thì 58,9% số người “đồng ý”, 32,0% “không đồng ý” và 9,1% có “ý kiến khác”. Điều này cho thấy số người cho rằng sẽ không xảy ra mâu thuẫn gia đình nếu như vợ là người thành đạt hơn chồng và là trụ cột trong gia đình là không cao (35,3% và 32,0%). Giữa nam giới và nữ giới khi được hỏi về hai quan niệm này có sự đánh giá khác biệt đáng kể.

Biểu 5: Phân bố ý kiến đánh giá quan niệm “Vợ là người thành đạt” và “Vợ là người trụ cột” theo giới

Nguồn: Điều tra xã hội học “Người Việt Nam trong quan niệm của các tầng lớp dân cư tiêu biểu”, năm 2003.

Phụ nữ nhìn nhận khả năng xảy ra mâu thuẫn trong gia đình khi họ là “người thành đạt hơn chồng” hoặc là “người trụ cột” trong gia đình cao hơn nam. Theo họ, người chồng khó chấp nhận và trong gia đình dễ xảy ra mâu thuẫn giữa vợ chồng khi người vợ thành đạt hơn và là trụ cột trong gia đình. Thái độ này thể hiện rõ hơn trong những gia đình nông thôn. Ở nông thôn, người ta khó chấp nhận việc người phụ nữ đóng vai trò trụ cột trong gia đình. Chính vì vậy, 61,9% những người ở nông thôn cho rằng “gia đình khó hoà thuận nếu người vợ là người trụ cột gia đình” và tỷ lệ tương ứng ở thành thị là 55,5%.

5. Về mâu thuẫn vợ chồng liên quan đến chuyện chăn gối

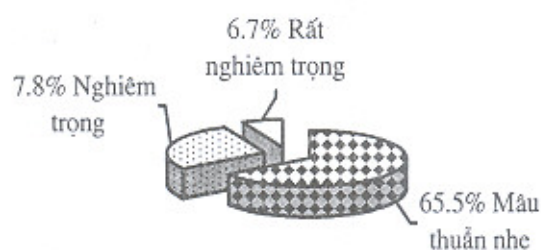
Quan hệ tình dục là một trong những thước đo tính bền vững gia đình, hay nói đúng hơn tình dục thể hiện tính bền vững của quan hệ vợ chồng. Quan hệ tình dục được giới hạn trong hôn nhân và là một trong những nhu cầu thiết yếu của hôn nhân. Đó là nhu cầu tái sinh sản giống nòi và nhu cầu tình cảm tự nhiên trong quan hệ vợ chồng. Trong hôn nhân, việc có hay không và mức độ thoả mãn nhu cầu này sẽ có ảnh hưởng lớn đến quan hệ vợ chồng và hạnh phúc gia đình.

Rất ít những nghiên cứu trước đây khi tìm hiểu những nguyên nhân dẫn đến mâu thuẫn trong gia đình xem yếu tố quan hệ tình dục như là một trong những nguyên nhân dẫn đến mâu thuẫn vợ chồng. Xuất phát từ nhân sinh quan mới và quan điểm khoa học, khi tìm hiểu các nguyên nhân dẫn đến mâu thuẫn gia đình, người ta không thể bỏ qua yếu tố quan hệ tình dục. Khi xem

xét tương quan về sự hài lòng trong đời sống tình dục vợ chồng với mức độ mâu thuẫn nói chung giữa vợ chồng, tác giả Vũ Tuấn Huy đã chỉ ra “khi mức độ hài lòng trong đời sống tình dục tăng lên thì mâu thuẫn vợ chồng cũng giảm xuống”⁴.

Kết quả điều tra của chúng tôi cho thấy có mâu thuẫn vợ chồng do liên quan đến quan hệ tình dục. Có đến 43,9% những người được hỏi cho biết “có mâu thuẫn” trong quan hệ chăn gối. Đây quả là một con số không nhỏ và là điều đáng quan tâm!

Biểu 6: Phân bố ý kiến về mức độ mâu thuẫn về “chuyện chăn gối”

Nguồn: Điều tra xã hội học “Người Việt Nam trong quan niệm của các tầng lớp dân cư tiêu biểu”, năm 2003.

Mâu thuẫn xảy ra do những chuyện liên quan đến sinh hoạt chăn gối khá cao, song điều cần quan tâm ở đây là mâu thuẫn đó xảy ra ở mức độ nào? Kết quả điều tra xã hội học (Biểu 6) của chúng tôi cho thấy, trong số những người “có mâu thuẫn” liên quan đến chuyện chăn gối, 6,7% xác nhận ở mức độ “rất nghiêm trọng”, 27,8% “nghiêm trọng” và 65,5% ở mức độ “nhẹ”.

⁴ TS. Vũ Tuấn Huy, “Mâu thuẫn vợ chồng trong gia đình và những yếu tố ảnh hưởng”. Nxb KHXH, Hà Nội, 2003, tr.110.

Khả năng xảy ra mâu thuẫn vì chuyện chăn gối không như nhau giữa các nhóm tuổi. Đáng lưu ý, chiếm tỷ lệ mâu thuẫn vì chuyện chăn gối cao nhất là nhóm 51-60 tuổi. Theo các kiến thức về sức khỏe sinh sản, phụ nữ ở độ tuổi này đang trong quá trình mãn kinh hoặc đã mãn kinh. Nhu cầu quan hệ chăn gối của họ giảm. Ngược lại, nhu cầu của người chồng (có cùng độ tuổi hoặc cao hơn) vẫn còn. Như vậy, giữa họ không có sự đồng điệu trong quan hệ tình dục. Nhóm tuổi trước và sau nhóm tuổi này mâu thuẫn nảy sinh do những chuyện liên quan đến "chăn gối" thấp hơn. Nhóm tuổi từ 41 đến 50 tuổi có 41,9% xác nhận có mâu thuẫn và nhóm tuổi từ 61 tuổi trở lên là 40,4%. Nhóm tuổi dưới 40, có 45,0% số người trả lời cho rằng họ có mâu thuẫn do nguyên nhân này. Ở khoảng tuổi này là những gia đình trẻ, mâu thuẫn "chăn gối" nảy sinh có thể do hai nguyên nhân chính. Thứ nhất, các cặp vợ chồng trẻ chưa có sự tương đồng trong quan hệ ứng xử vợ chồng. Mâu thuẫn xảy ra trong quan hệ ứng xử sẽ ảnh hưởng trực tiếp đến quan hệ "chăn gối". Thứ hai, khi có con, người phụ nữ phải đảm nhiệm công việc trong gia đình nhiều hơn trước và phải dành thời gian cho con cái nhiều hơn. Cảm giác mệt mỏi và sự phân tán tình cảm cho con làm cho nhu cầu quan hệ chăn gối của người phụ nữ giảm đi.

Một điều dễ nhận thấy, mâu thuẫn trong chuyện "chăn gối" xảy ra trong nhiều gia đình, chịu ảnh hưởng trực

tiếp của nhiều nguyên nhân khác nhau. Mâu thuẫn trong việc "chăn gối" xuất phát từ sự không hoà hợp trong quan hệ tình dục. Trong nhiều trường hợp khởi nguyên của mâu thuẫn trong việc "chăn gối" lại xuất phát từ những mâu thuẫn khác trong gia đình.

6. Một vài nhận xét

Qua phân tích các kết quả điều tra xã hội học của chúng tôi về sự bất đồng và mâu thuẫn vợ chồng cho thấy:

- Mâu thuẫn vợ chồng nảy sinh ở hầu hết các lĩnh vực của đời sống gia đình như cách sống, cách ứng xử giữa vợ chồng, kinh tế gia đình, con cái và quan hệ chăn gối. Tuy nhiên, mâu thuẫn chủ yếu diễn ra ở mức độ "nhẹ".

- Quan niệm về vai trò của giới trong gia đình là một trong những yếu tố quan trọng dẫn đến mâu thuẫn vợ chồng. Khi quan niệm truyền thống về giới còn được bảo lưu, thì mâu thuẫn gia đình là điều khó tránh khỏi.

- Các yếu tố học vấn, nghề nghiệp, địa bàn cư trú và tuổi ảnh hưởng khá mạnh đến sự xuất hiện mâu thuẫn và mức độ mâu thuẫn gia đình.

Tài liệu tham khảo:

1. PGS.VS. Trần Ngọc Thêm *Tìm về bản sắc văn hoá Việt Nam*. Nxb. TP Hồ Chí Minh.

2. TS. Vũ Tuấn Huy, *Mâu thuẫn vợ chồng trong gia đình và những yếu tố ảnh hưởng*. Nxb. KHXH, Hà Nội, 2003.